

JAAN LEETSAR

**ÜHISTEGEVUS
JA EUROOPA LIIT**

VI vihik

EESTI ÜHISTEGELINE LIIT

Tallinn 2001

SISUKORD

SAATEKS	3
1. MOODNE ÜHISTEGEVUS TEKKIS EUROOPAS	5
1.1. Taustaks	5
1.2. Ameerika Ühendriigid – eeskuju demokraatlikule ühiskonnale	6
1.3. Rochdale'i pioneerid ja nende põhimõtted	7
1.4. Ühistegevus on tulus väga paljudele	10
1.5. Näiteid ühistute seadusandlikust reguleerimisest Euroopa Liidus	11
2. ÜHISTEGEVUSE VALDKONNAD EUROOPA LIIDUS	18
2.1. Poliitiline ühistegevus	18
2.2. Majanduslik ühistegevus	21
2.3. Sotsiaalne ühistegevus	30
3. ÜHISTUD EUROOPA LIIDU LIIKMESRIIKIDES	35
4. MAJANDUSLIKU ÜHISTEGEVUSE TÄHTSUS	38
4.1. Ühistute turuosa	38
4.2. Ühistegevuse majanduslik efekt	40
5. ÜHISTEGEVUSE ARENGUSUUNAD EUROOPAS ...	43
5.1. Ühistute arv väheneb, turuosa suureneb	43
5.2. Ühistegevus globaliseerub	45
5.3. Uusühistegevuse kiire tõus	47
5.4. Uued arengud Euroopas, mis mõjutavad ühistegevuse arengut	48
6. RAHVUSVAHELINE ÜHISTEGEVUSE ALLIANSS (ICA)	50
6.1. ICA lühike ajalugu ja struktuur	50
6.2. ICA eesmärgid	51
KOKKUVÕTE	54
Kasutatud ja soovitatav kirjandus	55

SAATEKS

Eesti valmisolek liitumiseks ja koostööks Euroopa Liiduga seisneb paljuski mitte ainult seadusandluse ja muude õigusaktide harmoniseerimises, vaid ka võimalikult paljude koostöövalmite eraõiguslike institutsioonide koostöövõimaluste olemasolu ning nende tegevuse läbipaistvuses, usaldatavuses ning arusaadavuses.

Küllaltki oluline on erinevates Euroopa riikides elavate inimeste valmidus ühistegevuseks ning vastastikku tulusaks koostööks. See eeldab vajaliku informatsiooni olemasolu ja paljude ühistuliste organisatsioonide (ühistud, kodanikuühendused, liidud jms.) liitumiseelset tihedat koostööd. On oluline, et tulevased koostööpartnerid üksteist piisavalt tunneksid ning teaksid, kuidas uuenenud, liitumisjärgses olukorras käituda.

Kuna Euroopa Liiduga liitujaks on Eesti, mitte vastupidi, siis peab eesti rahvas juurdetulijana tundma ja seejärel ka aktsepteerima Euroopa Liidus olemasolevaid seadusi, õigusakte, väljakujunenud tavasid, mitmesuguseid koostöövorme ning organisatsioonidevahelist suhtlemispraktikat. Tulenevalt sellest, et Euroopa Liidu liikmesriikides on väga vanad ühistegevuse traditsioonid, tuleb ka neid koostöövorme tunda.

Käesoleva vihiku eesmärgiks oli uurida ühistegevuse olukorda Euroopa Liidu liikmesriikides ning anda Eesti avalikkusele vajalikku teavet Euroopas tegutsevatest ühistulistest organisatsioonidest, samuti nende tegutsemise põhimõtetest, ühistute arengusuundadest, turuosast ning koostöövalmidusest Euroopa Liidu kandidaatriikide mitmesuguste ühistuliste organisatsioonidega. Tulenevalt soovist teha ühistegevuse sisu ja olemus mõistetavamaks ka ühistegevuse aluseid mittetundvatele lugejatele, on vihikusse lisatud mõned taustandmed ja ühistegevuse olemust üldisemalt avavad lõigud. Käesolev vihik

on praktiliselt esimene eestikeelne trükis, mis käsitleb kokkuvõtlikult ühistegevuse olukorda tänapäevases Euroopa Liidus.

Ülevaatliku monograafia koostatud vihikus esitatud materjalid on kasutatavad täiskasvanute eurokoolituse läbiviimisel (maakondades, kohalikes omavalitsustes, mitmesugustes kodanikuühendustes, tulundus- ja mittetulundusühistutes, seltsides ja liitudes), üldhariduskoolides, kutsekoolides ja ka ülikoolides.

MOODNE ÜHISTEgevus TEKKIS 1 EUROOPAS

1.1. Taustaks

Inimeste poolt korraldatud mitmesuguseid koostöö vorme leiame juba väga kaugest minevikust. Ilmselt mõisteti juba eelajaloolisel perioodil, et paljusid inimeste vajadusi oma eluks hädavajalike tarvete rahuldamiseks on kasulikum korraldada ühise tegevuse vormis. Seal, kus üksikisik toime ei tulnud, tegutseti üheskoos. Tüüpilisteks koostöövaldkondadeks olid jahindus, alemaaviljelus, kogukondade kaitse välisvaenlaste ning loodusjõudude eest.

Algselt toimiti ka koostööd tehes intuiitiivselt, loodusrahvastele omasel kombel. Füüsiliselt tugevamad etendasid olulisemat osa jahti edukuses ja olid ka saagi jaotamisel esimesed. Nõrgemate osa oli väiksem ja ka palad kehvemad. Aegapidi hakkasid ressursid (kapital) koonduma tugevamate kätte ja kontrolli alla, mis andis neile võimalusi nõrgemate ekspluateerimiseks.

Tõenäoliselt saavutas kapitali ja võimu kontsentratsioon Euroopas haripunkti 18.sajandil, sel ajal, kui Euroopat valitsesid perekondlikud dünastiad ja suurfeodaalid. Vaesemad kihid olid pärisorja seisuses ja äärmises viletsuses. Lisaks mõisa poolt kehtestatud koormistele pidid nad kandma ka dünastiate vaheliste tülide ja sõdade kulud. Loomulikult kasvatas järjest suurenev viletsus viha rikaste vastu. Ajapikku kasvas rahva rahulolematus, mis väljendus esialgu impulsiivsetes vastuhakkudes mõisnikele ja mõisate põletamistes, organiseeritud massirahutusteks. Üheks suuremaks oli Suur Prantsuse

revolutsioon (1792-1798). Kuigi revolutsioon ei saavutanud oma peamist eesmärki – kukutada kuningavõim, hakati haritlaskonna hulgas otsima väljapääsu kujunenud olukorrale. Euroopas tekkis nn. valgustusliikumine, mille eesmärgiks oli paljusid huvitavatele ühiskonnaprobleemidele lahenduste leidmine.

Enne, kui vaatleme teadliku ühistegevuse algust Euroopas, teeme väikese kõrvalepõike Ameerikasse, kus tõenäoliselt esimestena moodsas Maailmas leiti demokraatlik lahendus ühiskonna jaoks.

1.2. Ameerika Ühendriigid – eeskuju demokraatlikule ühiskonnale

Ameerika avastamise järel algas vaesemate kihtide massiline väljaränne Euroopast. Töötatud maale jõudmine sai paljudele saatuslikuks, kuid väga paljudele tähendas see ka ellujäämist ja uue elu algust. Kui 1690.a oli peamiselt Inglismaalt Ameerikasse jõudnud umbkaudu veerand miljonit inimest, siis 1775.aastal ulatus kolonistide arv juba 2,5 miljonini (vt Lühike Ameerika ajalugu, lk 31). Inglise kolooniad arenesid vaatamata raskustele üsnagi jõudsalt. Inglise kuningavõim lootis Ameerikast saada oma osa ning kehtestas terve rea tingimusi, mis ei olnud ameeriklastele vastuvõetavad. Tekkisid tõsised tülid, mille lahendamiseks saatis Inglise kuningavõim Ameerikasse sõjaväed. Kolonistid koondusid ning hakkasid vastu. Oma osa oli ka rahvavalgustajatel – poliitikateoreetikutel. Inglismaalt Ameerikasse tulnud Thomas Paine avaldas 1776.a 50leheküljelise pamfleti “Terve mõistus”, mida müüdi kolme kuuga 100 000 eksemplari. Thomas Paine arvustas teravalt monarhia ideed, kuulutades, et ühest ausast mehest on ühiskonnale märksa rohkem kasu kui kõikidest kunagi elanud kroonitud kaabakaist kokku. Ta esitas rahvale valiku – kas alluda jätkuvalt türannikule kuningale ja aegunud valitsusele või

olla vaba ja õnnelik iseseisvas sõltumatus vabariigis. Pamflett ilmus väga õigel ajal ja andis vastuse tegutsemiseks. Pärast seda, kui Thomas Jeffersoni (hilisem president) koostatud iseseisvusdeklaratsioon kolooniate poolt heaks kiideti ja 4. juulil 1776.a vastu võeti, oli sisuline otsus Inglise kuningavõimule vastuhakuks tehtud ning tagasiteed enam ei olnud.

Deklaratsiooni vastuvõtmine Teise Kontinentaalkongressi (hiljem lihtsalt kongress) poolt ei tähendanud ainult Ameerika Ühendriikide sündi, vaid sisuliselt ka **uue riigitiüübi** sündi. Deklaratsioonis olid jõuliselt esitatud kõikide inimeste võrdsuse ja õiguste põhimõtted, samuti kõikide inimeste õigused moodustada valitsusi, mis neid põhimõtteid järgib või ka tagasi kutsuda, kui valitsused neid ei järgi. Deklaratsiooni sisu sai järgnevatel aastatel ülemaailmselt tuntuks ning sellest võtsid eeskuju rahvavalgustajad paljudest riikidest, sealhulgas ka Euroopas.

Moodsat ühistegevust käsitledes on oluline mõista, et rahvusvaheliselt tunnustatud ühistegevuse põhimõtted on olemuslikult samased demokraatia üldtunnustatud põhimõtetega ning nende kujunemisel oli määrav osa Thomas Jeffersoni poolt koostatud iseseisvusdeklaratsioonil. Ühistegevust on nimetatud demokraatia kooliks (ICA Euroopa president Lars Hillbom).

1.3. Rochdale'i pioneerid ja nende põhimõtted

Kuigi Ameerika Ühendriikide näol oli Euroopal olemas eeskujuga uut tüüpi riikide tekkeks, ei mõelnudki kuningavõim ja aristokraatia nii kergesti alla anda. Inglismaal arenes 1830ndatel aastatel tšartistlik revolutsiooniline liikumine massiliseks, mis nõudis ka Inglismaa demokratiseerimist. Kahjuks ei suutnud see küllalt kiiresti ja sisuliselt parandada järjest enam halvenevat tööliste olukorda. Seepärast alustati uute väljapääsude otsimist.

Ilmselt täiesti juhuslikult sai moodsa ühistegevuse tekkekohaks Rochdale'i linn Lancashire'i krahvkonnas Inglismaal, mille vabrikutes oli palju vaesunud töölisi, kes olid teadlikud Robert Oweni unistustest luua uus sotsiaalne süsteem, mis koosneb kooperatiivsetest kommuunidest. Kuna Oweni kommuunid äpardusid, tuli need kõrvale heita ja leida uusi võimalusi. Kuigi meeleheitele viidud inimesed pidasid õigemaks esialgu koguni maalt välja rännata, otsustati lõpuks siiski oma vähesed rahad kokku panna ja hakata toiduaineid ühiselt ostma. Kutsuti kokku ulatuslikum tööliste koosolek, kus tuldi mõttele avada ühiskauplus.

24.oktoobril 1844.a asutati 28 ärksama tööliste poolt **Rochdale'i Pioneeride Kooperatiivühing** (*Rochdale Society of Equitable Pioneers*), võeti vastu põhikiri, valiti juhatus ja kontrollikomitee. Kuna ühistegevusseadus tol ajal puudus, alustas Rochdale'i ühistu tegevust abiandmisseltsina. Ettevõtmise juhiks sai Charles Howarth.

Võttes arvesse varasemate ühistute ebaõnnestunud kogemusi, kujundati välja hiljem kuulsaks saanud (avaldati esmakordselt 1860) **Rochdale'i põhimõtted**:

- Liikmete ühesugune hääleõigus – üks liige, üks hääl – vaatamata osamaksu suurusele. See eraldas ühistu aktsiaseltsist. Ühistu pidi seisma isikute, mitte kapitali teenistuses.
- Ühistu kaupluses müüakse ainult kvaliteetset kaupa täie kaaluga. Seda ei teinud paljud erakaupmehed, kes ostjaid omakasu huvides petsid. Ühistu ei saanud oma liikmeid petta.
- Kaupu müüakse kohalike turuhindadega. See põhimõte sisaldas nõude, et ühiskauplus ei saa kaupu müüa odavamalt kui teised kauplused. Nõude mõte seisnes selles, et mitte esile kutsuda ebatervet võistlust erakaupmeestega, mis kokkuvõttes tulu ei too. Vastasel korral oleksid erakaupmehed oma müügihinnad veelgi madalamaks lasknud ja ühiskaupluse pankrotistanud. Samuti oli

selgeks saanud, et ühiskaupluses ei või müüa turuhindadest kallimat kaupa, see viiks samuti ühiskaupluse hääbumiseni.

- Ühistu osamaksud moodustatakse liikmete sissemaksudest, s.t liikmel olgu võimalus nõutavat osamaksusummat tasuda ka ositi. Mõne osa võis liige ka hädavajadusel ühistust välja võtta – ühistu täitis niiviisi osaliselt ka hoiu-laenuühistu funktsioone.
- Kaupu müüakse ainult sularaha eest. See säte pidas silmas võlgumüügi keelustamist ja sellest tulenevaid ohtusid tarbida rohkem kui olid liikmete majanduslikud võimalused.
- Kasum jaotatakse liikmete vahel vastavalt nende ostusummale. Kui aktsiaseltsides jaotatakse kasum vastavalt aktsiate arvule (osa suurusele), siis ühistutes kapitalikasu ei teenita - kehtib "õiglane" kasumi proportsionaalne jaotamise põhimõte vastavalt liikmepoolsele teenuste kasutamise suurusele.
- Poliitiliselt ja usuliselt on ühistu erapooletu. Sellega loodi võimalus kõikidele ühistuga liituda.

Asutajad andsid oma ühistule nimeks "Rochdale'i ausad pioneerid" ja said praktiliselt kogu maailmas viimase 160 aasta jooksul arenenud ühistegevusliikumise teerajajaks. Kui Rochdale'i ühistu asutajateks oli 1844.a 28 inimest, siis 1856.aastal ulatus ühistu liikmete arv juba 1500ni ning avati teine harukauplus. Sajandivahetusel oli ühistul juba 73 harukauplust, tubakavabrik, pagari- ja rätsepatöökojad. Ühistu andis välja rahvalikku kuukirja liikmete jaoks, kelle arv ulatus juba 25 tuhandeni. 1863.a asutati Manchesteris keskühistu (*Co-operative Wholesale Society*), mis pidas silmas mitte ainult ühistulist kaubandustegevust, vaid ka ühistulistel alustel tegutsevaid tööstusi, põllumajandust, pangandust, kindlustust ja muid valdkondi. 1920.aastaks oli keskühistel näiteks 10 jahuveskit, 2 loomasöödatehast, 9 meiereid, 3 seebivabrikut, 6 liha-töötlemistehast, 12 õmblusvabrikut, 8 jalatsivabrikut, 2 mööblivabrikut, 3 saeveskit, 5 trükikoda, autotehas, mäekaevandus, oma pangakeskus jne. Tseiloni saarel asus üle kümne kesk-

ühistule kuuluvat põllumajanduslikku ettevõtet ja teeistandust, kaupu vedas oma 10 aurulaeva. Liikmeid oli 1920.aastal 4,5 miljonit.

1.4. Ühistegevus on tulus väga paljudele

Ühistuliikumine arenes 20.sajandil majanduslikuks massiliikumiseks. Inglismaalt pärit arglikust ettevõtmisest ja põhimõtetest said eeskuju praktiliselt kõikide Euroopa riikide ühistegelased. Nende alusel asutati massiliselt ühistuid kõikides Euroopa riikides. Samal ajal olemasolevaid põhimõtteid ka pidevalt täiendati ning arendati edasi. Sündisid põhimõtteliselt uued ühistulised ettevõtted, mis teenindasid liikmeid ja olid alternatiiviks levivale kapitalistlikule ettevõtlusele. Tarbijate ühistegevuse kõrval arenesid jõudsalt ühispangandus, ühis-kindlustus, ühistööstus ja ühisteenindus. Ühistegevuse arenda-

misel olid Inglismaa kõrval aktiivsemad Saksamaa, Prantsusmaa, Venemaa, Taani, Soome, Itaalia. Ka väikeriigid ei jäänud maha – pärast iseseisvumist arenes ühistegevus jõudsalt ka Eestis, Lätis, Leedus, Ungaris, Poolas ja mujal. Eesti kohta on täpsemad andmed esitatud vihikus II (vt Leetsar. Ühistegevuse areng ja perioodid Eestis, Tallinn, 1999)

Rahvusvahelise Ühistegevuse Alliansi (ICA) andmetel kuulub tänapäeval mitmesugustesse ühistutesse üle maailma 850 – 900 miljonit inimest ehk ca 20% maakera elanikkonnast.

Praktiliselt kõik tänapäeval Euroopa Liidus tegutsevad ühistulised organisatsioonid tegutsevad Rochdale'i pioneeride poolt välja töötatud ja Rahvusvahelise Ühistegevusliidu poolt edasi arendatud rahvusvaheliselt tunnustatud ühistegevuse põhimõtete alusel (vt Leetsar. Ühistegevuse alused ja põhimõtted XXI sajandiks, III vihik, Tallinn, 2001).

1.5. Näiteid ühistute seadusandlikust reguleerimisest Euroopa Liidus

(Kaido Koppel)

Saksamaa

Ühistud etendavad väga suurt rolli Saksamaa õiguslikus ja majanduselus. Saksamaal on peaaegu 9000 ühistulist ettevõtet, peamiselt krediidi, hanke, turunduse, teenuste ja tootmise valdkondades, eriti aga ka jaemüügis, käsitöös ja põllumajanduses.

1. Esimesed ühistud tekkisid Saksamaal 1850, kuid tol ajal veel eriseadustikku ei koostatud. Alustajatel oli valida 2 legaalse võimaluse vahel, kas ühislaenupanjana, millel ei olnud oma varasid või siis kompanii kujul, millise tegevusele oli väljastatud valitsuse luba. Esimene ühistuline seadus-

andlus, mis seadustas ühistulised kompaniid kuulutati Preisimaal välja 1867.a ja laiendati Saksamaa impeeriumile 1871.a. 20.sajandil on algupärast seadusandlust täiendatud. 1960.a tehtud seaduse muudatuste eesmärgiks oli anda ühistutele stabiilset sotsiaalset kapitali, tõstmaks nende konkurentsivõimet ja muutmaks nende olemuslikke reegleid rohkem paindlikuks. 1973.a tehtud muudatused kandsid endas alljärgnevat eesmärki:

- tugevdada ühistute finantsbaasi, muutes osaluse märkimist rohkem atraktiivseks;
- muuta juhtimine efektiivsemaks, tugevdades juhatuse positsiooni üldkogu suhtes;
- sätestada erinevad reeglid liikmetele vastavalt nende osalusele ja anda rohkem vabadust ühistule kohandamiseks oma staatust kompaniide nõudluste osas.

Kui alguses baseerus ühistute spetsiifiline staatus liikmete vastastikusel toetusel ühistu sees, siis praegu on selline spetsiifiline staatus kehtestatud ainult osadele tegevustele, nagu näiteks krediidi andmine, tarbekaupad, põllumajanduse ja tööstuse seadmete müük, kaupade tootmine ja müümine ühistuliste skeemide kaudu ja veel korteriühistute puhul. Ometi võib ka mitteregistreeritud kompanii juhul, kui ta on juhitud standardsete õiguslike reeglite kaudu, olla ühistuline ettevõtte. Selle seaduse järgi on selliste ettevõtete liikmete arv piiramatult ja liikmete eesmärk on edendada oma liikmelisi tegevusi läbi ühiste äriiliste operatsioonide.

Ettevõtte omandab täieliku õigusliku isikupära, kui ta on registreeritud spetsiaalses ühistu (kooperatiivide) registris ühistu juhatuse nõudel. Ühistud on kommertsettevõtted. Nende varalised kohustused võivad olla limiteeritud või limiteerimata.

Olulisemad seaduses sätestatud punktid on alljärgnevad:

- Liikmelisus: Liikmeid ühistus vähemalt 7. Liikmed võivad olla FIE-d või juriidilised isikud.

- Finantsosalus: Seadus toob esile, et ühistu liikmel on kohustus maksta vähemalt ühe liikme osamaks (võib maksta ka rohkem osamakse) vastavalt tingimustele, mis on sätestatud ühistuga liitumise lepingus. Samas leppes on fikseeritud ka maksimaalne osamaksude arv ühele liikmele. See võib olla sõltuvuses äriliste tegevuste ulatusega ühistu sees.
- Ühistul, mis on registreeritud ühistute registris, peavad juhtimisstruktuuris olema esindatud kolm tasandit:
  - a. juhatus, mille valib üldkoosolek, peab koosnema vähemalt 2 liikmest,
  - b. nõukogu, mitte vähem kui 3 liiget,
  - c. üldkoosolek.
 Üldkoosolek ja nõukogu liikmed võivad olla ainult ühistu liikmed.
- Liikmed on kohustatud maksma ainult oma põhikirjajärgse osamaksu. Ühistulepingus tuleb fikseerida minimaalne osamaksu määr ja ühe liikme kohta lubatud osamaksude arv.
- Kolmandatel osapooltel, kes ei ole ühistu liikmed, ei ole lubatud omandada ühistus osakut (osamaksu).

Saksamaa seadusandlus möönab, et ühistutel võivad olla ärilised suhted kolmandate osapooltega, kes pole liikmed. Sellised suhted tuleb fikseerida ka ühistu liitumislepingus.

Taani

Taani on üks vähestest EL maadest, kellel puudub spetsiifiline ühistute tegevust reguleeriv seadusandlus. Ühistute tegevuse printsiibid on reeglina sätestatud ühistute põhikirjades. Taani konstitutsioon kaitseb ja soodustab ühistuliste organisatsioonide vabadust. Mõned aastad tagasi koostati ja saadeti Ühistute seaduse eelnõu parlamenti, kuid selle vastuvõtmiseni ei ole Taanis veel jõutud.

- Taani ühistud funktsioneerivad omalaadsete ärikompaniidenä. Nad võivad valida erinevaid seaduslikke vorme, nagu partnerlus, osaühing või isegi aktsiaselts. Erinevus kahe ettevõtlusvormi vahel fikseeritakse ühistu asutamislepinu sätetega, mis tagavad, et ühistud tegutsevad vastavalt klassikalistele ühistegevuse põhimõtetele.
- Reeglina on võimalik piiratud osalus ja mahahindlus. Need, kes asutamislepingu artiklite juures määravad kindlaks liikmete hüvitamise ja isikud, ehkki nad ei ole liikmed, lisavad kapitali kooperatiivi kapitali.
- Selline juhus on reguleeritud maksuseadusega. See näitab, et kapitali osaluse mahus keeldusid ei ole. Neid võib hallata keegi kolmas, välja arvatud maksuseaduses ettenähtud toetuste osas.
- Üldiselt ei ole võimalik alal hoida ärilisi suhteid ühistutega olemata ise ühistu liige. Sageli takistavad mõnede ühistute põhikirjad liikmeid sõlmimast kaubanduslikke suhteid mitte-liikmetega.

Soome

Ühistegevus on mänginud põhirolli Soome püüdlustes üles ehitada iseseisev rahvusriik. See kurss on võimaldanud saavutada põllumajanduse sõltumatust ja aidanud kaasa ka maapiirkondade arengule. Esimene ühistuseadus võeti vastu 1901. Praegune ühistuseadus sätestab laiad reeglid ja peegeldab suurel määral rahvusvaheliselt tunnustatud ühistegevuse printsiipe. Kolmanda sektori ühistud (uusühistegevus) on väga aktiivsed just kogukondade arengus maal. Paljud tänased ühistud on hiljuti läbi elanud restruktureerimise perioodi. Praeguseks on kaupade tootmine ja turundus läinud väikese osa tütarettevõtete kätte. Selline struktuur domineerib näiteks piimandussektoris (Valio), suures ulatuses lihasektoris ja viimastel aastatel metsandussektoris. Viimaste aastate jooksul on tekkinud tuhandeid uusühistuid mittetraditsioonilistesse sektoritesse, nagu sotsiaalteenused, turism ja ajutised tööühistud.

- Olemasolev ühistuseadus kehtib alates 1954, millele oodatakse täiendusi 2001.a lõpuks. Uutest ettepanekutest on juba hüljatud ühe mehe ühistu idee. Uus seaduse eelnõu tahab muuta "üks liige – üks hääl" reeglit, luues mitmehäälsuse ja volitab igat liiki ühistuid kasutama kapitaliturge. Varemalt kapitali turuseadus välistas selle võimaluse ühispankadele.
- Seaduse silmis on ühistud ettevõtted. Ühistud saavad juriidilise isiku staatuse koos vastavate õigustega peale kaubandusregistris registreerimist (mitte ühinguregistris). Samuti kehtivad ühtsed maksu- ja raamatupidamisreeglid nii ühistutele kui ka kommertsettevõtetele. Seadusega on sätestatud, et ühistu on juriidiline isik, mille liikmed ja kapital ei ole määratud loomise momendil ja mille ülesandeks on arendada majandustegevust, milles liikmed osalevad, kasutades ühistu teenuseid kaasa aitamaks liikmete majanduslikule huvitatusele. Sellised liikmed võivad olla kas füüsilisest isikust ettevõtjad või juriidilised isikud. Ühistu liikmed ei ole isiklikult vastutavad ettevõtte kohustuste ees, kui see kohustus ei ole sätestatud ühistu põhikirjas. Selline vastutuse jagamine on erinev Prantsuse kontseptsioonist.
- Reeglid, mis puudutavad tulude ümberjaotamist, paigutamist, perioodilisust ja määra on sätestatud põhikirjas. Kuigi need tingimused peavad järgima ühte kindlat printsiipi – hüvitamine peab toimuma võrdsetel alustel – puhastulu, mis makstakse liikmetele, jaotatakse vastavalt liikmete osalusele ühistu poolt pakutavates teenustes, välja arvatud juhul, kui põhikiri sätestab teisiti. Kui see on reglementeeritud põhikirjas, võivad liikmed soetada ühe või mitu intressi kandvat osamaksu või investeeringu osalust. Põhikirjas võib sätestada, et lisaosalus võib kaasa tuua õiguse eeliseõigusele dividendide osas ja et hüvitamine on teostatud eelistatuna normaalsele osaluse jaotusele. Mõlemal juhul ei ole võimalik kehtestada lisakohustusi selle pärast, et on lisaeelised. Need lisaintressid ei too endaga kaasa häälte arvu lisandumist. Investeeringutes võivad osaleda ka

mitteliikmed, kellel on õigus osaleda hääleõiguseta üldkoosolekul.

- Investeeringu osaluses võivad osaleda ka mitteliikmed, kellel on seejärel õigus osaleda üldkoosolekul, kuid ilma hääleõiguseta. Kolmandad osapooled võivad osaleda ka investeerimiskapitalis. Kuid sellist võimalust kasutab praegu ainult VALIO piimandusühistu.
- Ühistu seadus nendib klassikalist kontseptsiooni, et ühistud peavad pakkuma oma liikmete majanduslikku huvi osutades erinevaid teenuseid. Põhikirjaga võib ette näha ka ühistu teenuste laienemist teistele isikutele. Teised ettevaatusabinõud kolmandate osapoolte suhtes on seotud nende õigustega nagu kreditoriks olemine või lõpetamine.

Rootsi

Esimesed ühistud tekkisid Rootsis 1850. See juurdus tootjate ja tarbijate liikumistes. Tänapäevaks on ühistuline liikumine eriti arenenud põllumajandusega seotud tegevustes. Tänapäeval on ühistegevus juurdumas ka majutamises, finants-teenustes, koolides ja matusetalitustes. Ühistud on kantud ettevõtluse hõngust. Seadusetähe järgi on tegemist majandusliku ühendusega.

- Eraldiseisvat ühistuseadust Rootsis ei ole. Ühistuõigus on sätestatud teise seadusandliku aktiga, milline jõustus 01.01.1988. Selline seadusandlik baas tagab paindlikkuse, sest praktikas võivad põhikirjad sätestada palju spetsiifilisi reegleid. Ettevõtte registreerimise käigus kas rahvuslikus patendiametis ja äriregistris, võib register keelduda kõigist või osast põhikirjas sätestatust. Ettevõtte võib seepeale vaidlustada enne esimese instantsi kohut.
- Ühistu on iseseisev ühing, mille moodustavad vabatahtlikult isikud eesmärgiga üheskoos vastavalt nende nõudmistele ja samuti majanduslik, sotsiaalne ja kultuuriline ühendus läbi

osaluse demokraatlikus ettevõttes moodustamaks ettevõtte vormi. Kuid selline ettevõtte ei ole tüüpiline kommerts-ettevõtte, sest seadus takistab vormiliselt lisada ühistu nimesse terminit "bolag", mis viitab, et tegemist on osaühinguga.

- Ühistu põhikiri sätestab puhaskasumi jaotamise. Siiski on kehtestatud mõned kindlad nõudmised. Näiteks ettevõtte varad võidakse jaotada ainult liikmete vahel dividendidena (milline on kaheks vormis: kompensatsioon, mis põhineb kasumil saaduna tehingutest ja teiseks kasumi jaotus)

Ühistegevusalane seadustik on Euroopa Liidu liikmesriikide vahel ühtlustamata. Sellest tulenevalt on erinevate riikide seadustes ka küllaltki palju erinevusi. Tundub, et ühel hetkel võib ühistegevuse areng Euroopa Liidu liikmesriikides, eriti veel pärast seda, kui liikmeteks on võetud kandidaatriigid või on otsustatud asutada rahvusvahelisi ühistulisi ühendusi (korporatsioone), osutada üsnagi keeruliseks.

2 ÜHISTEGEVUSE VALDKONNAD

EUROOPA LIIDUS

Ühistulistel alustel toimuvaid tegevusi võib tänapäeval jaotada kolme suure ja suhteliselt iseseisvalt tegutseva valdkonna vahel – poliitiline, majanduslik ja sotsiaalne ühistegevus. Kõik need valdkonnad on esindatud Euroopa Liidu liikmesriikides. Alljärgnevalt on esitatud nende valdkondade lühiiseloostused koos reaalsete tegevusalade äranäitamisega. Siinjuures on asjahuvilistel soovitatav lugeda vihikus IV “Ühistute asutamine” esitatut (vt Leetsar, 2001)

2.1. Poliitiline ühistegevus

Inimesed ei ole maailmavaateliselt kaugeltki alati ühel meelel. Ühed arvavad ning on veendunud, et demokraatlik ühiskond peab toimima loodusseaduste alusel ning olema oma arengus täiesti vaba ning leiavad, et seda on võimalik realiseerida ainult võimu vahendusel. Teised arvavad, et ühiskond peab toimima rangelt ettekirjutatud reegleid järgides, milleks vajatakse samuti võimu mehhanisme. Kolmandad peavad võimu omamiseks oluliseks raha ja kapitali olemasolu. Neljandad soovivad poliitilise ühistegevuse kaudu pääseda võimule ning rahuldada selle kaudu oma materiaalseid, sotsiaalseid ja kultuurilisi vajadusi.

Aja jooksul on inimesed maailmavaatelistel alustel koon-
dunud mitmesugustesse gruppidesse ja püüavad nende abil
oma maailmavaatelisti põhimõtteid ühiskonnas realiseerida.
Neid gruppe nimetatakse **poliitilisteks erakondadeks ehk
parteideks**. Kuigi mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis (Inglis-

maa, Taani, Holland, Rootsi, Norra jt) on formaalselt tegemist monarhiaga ehk kuningavõimuga, toimub sisuline tegevus tänapäeva demokraatlike põhimõtteid silmas pidades. Demokraatlikult korraldatud riikides on poliitiliste erakondade tegevus reeglina seaduste alusel reguleeritud. Poliitilised erakonnad loovad riigikorralduse struktuuri (valimised), valitsemise reeglid (seadused) ning kehtestavad raamistiku, millest kodanikud peavad oma tegemistes juhinduma. **Demokraatlik riik ja demokraatlikult korraldatud omavalitsused on põhimõtteliselt üles ehitatud ja toimivad ühistuliste põhimõtete alusel.**

Poliitiline tegevus on reeglina:

- **seaduslik** (erakondade, valimisliitude ja eraisikute osalemine riigielu korraldamisel on seadustega reguleeritud ja toimib nende järgi).

Kõik Euroopa Liitu kuuluvad riigid on korraldanud oma tegevuse seadustest tulenevalt. Erinevates liikmesriikides on samalaadsete seaduste vahel väiksemaid erinevusi, kuid reeglina need ei tohi takistada omavahelist ja eelnevalt kokkulepitud koostööd. Kandidaatriikide seadusi seepärast Euroopa Liidu nõuetega harmoniseeritaksegi;

- **legaalne** (huvi- ja survegruppide tegevus, mis ei ole seadusega reguleeritud, kuid mis on samal ajal lubatud).

Euroopa Liidus on aegade jooksul välja kujunenud inimeste erinevates valdkondades ühistulistel alustel tegutsevad kodanikuühenduste esinduskogud. Need on enamasti apoliitilised keskorganisatsioonid (ei esita demokraatlikele valimistele oma nimekirju ning ei osale otseselt poliitikas), Samas püüavad esindusorganisatsioonid rahumeelsete aktsioonidega arendada oma huvigrupile soodsas suunas poliitilist tegevust, osaleda seadusloome protsessides ning mõjutada valitsusi vastu võtma neile sobivaid ja soodsaid regulatiive. Seega tegelevad kodanikuühenduste esindusorganisatsioonid samuti poliitikaga.

Samas erinevad nad puhtpoliitilistest organisatsioonidest selle poolest, et esindavad enamasti ainult ühe kitsa valdkonna huve.

Näiteks võiks tuua Soome ühistute keskliidu Pellervo, mis esindab Soome suuremaid ühistulisi keskorganisatsioone ning omab ka alalist esindust Euroopa Liidu juures. Kuigi tegemist ei ole poliitilise organisatsiooniga, mõjutab see oluliselt mitte ainult Soome valitsuse, vaid ka Euroopa Liidu komisjoni tegevust Soome ühistegelastele soovitavas suunas. Oma poliitika tutvustamiseks annab Pellervo välja mitut üldpopulaarset ajakirja ning levitab ühistegevuse põhimõtteid soome rahva hulgas. Analoogilised keskorganisatsioonid on kõikides Euroopa Liidu maades.

Mitme riigi ja ka Euroopa Liidu komisjoni juurde on moodustatud spetsiaalsed riiklikud ametkonnad või ministereeriumide ühistegevusega tegelevad struktuuriüksused, mis on vahelülis kodanike esindusorganisatsioonide ja valitsuse vahel ning vahendavad kodanikuühendustelt saadud informatsiooni valitsusele ja ka vastupidi – edastavad valitsuse seisukohti kodanikuühendustele.

Nii on näiteks Euroopa Liidu juures spetsiaalne, 15 liikmesriigi põllumajanduskooperatiivide esindustest koosnev põllumajanduslikke, kalanduslikke ja teisi maamajanduslikke ühistuid teenindav peakomitee (COGECA – *General Committee for Agricultural Cooperation in the European Union*), mis koordineerib liikmesriikide rohkem kui 131 tuhande ühistulise organisatsiooni tegevust, olles samal ajal maamajanduslike ühistute *lobby*-organisatsioon Euroopa Liidu komisjoni juures;

- **illegaalne ehk seaduse vastane** (mõned huvi- ja survegruppide poliitilised tegevused oma eesmärkide saavutamiseks, nagu näiteks terrorism, sõjaline riigipööre ja revolutsioon, mis on seadusega keelatud).

Ka Euroopa Liidu liikmesriikides on mitmeid illegaalseid organisatsioone. Tuntumateks on baskide ja iirlaste terroriorganisatsioonid, mis on äärmuslikel positsioonidel ning taotlevad oma eesmärgi ebaseaduslike vägivaldavahenditega. Mitmeid seaduste piirimal tegevust rühmitusi on kohatud ka Saksamaal, Taanis, Itaalias jt riikides. Üks jõhkramaid ja paremini organiseeritud terroristide rünnakuid toimus 11.septembril 2001.a USAs. Lennukirünnak New Yorgi Maailma Kaubanduskeskusele (WTC) lõhkus täielikult kaks pilvelõhkujat, mis matsid oma rusude alla umbkaudu 4000 inimest.

Poliitilist ühistevõtet ja rühmitusi ei ole Rahvusvahelise Ühistevõtte Alliansi (ICA) sektoriasles jaotuses ära märgitud. See tuleneb sellest, et poliitilist ühistevõtet seostatakse enamasti riiklike institutsioonide pärusmaaga, mis toimib eriseaduste alusel ning nende probleemidega ICA lihtsalt ei tegele. Poliitika ei toimi ilma riiklike institutsioonideta ning ka vastupidi - riiklikud institutsioonid on oma tegevuses alati mõjustatud poliitiliste jõudude tahtest. Samas toimivad demokraatlikud riigid üldjuhul ühistevõtte rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtete alusel (valimised, täitevstruktuuride moodustamine, eelarvete formeerimine, riigikontroll jms).

2.2. Majanduslik ühistevõtte

Siia gruppi kuuluvad ühistud, mille peamiseks eesmärgiks on ühistu liikmete majanduslik toetamine. ICA on jaotanud oma tegevusvaldkonna järgmisteks sektoriteks. Kõik ICA poolt esindatud majandusliku ühistevõtte valdkonnad on Euroopa Liidu liikmesriikides esindatud.

- **Põllumajanduslikud ühistud.** Siia kuuluvad kõik ühistud, mis tegelevad põllumajandussaaduste tootmise, varumise, töötlemise, turustamise ning tootjate teenindamisega. Eesmärgiks on teenida tootjatele (peamiselt talunikele)

suuremat majanduslikku tulu või osutada omahinna tasemel teenuseid tootmiseks vajalike sisendite (masinad, kütused, energia, side, transport, väetised, jõusöödad jms) muretsemiseks. Lisaks saavad põllumajandustootjad ühistegevuse kaudu mitmesuguseid omahinna tasemel teenuseid (ehitus, loomatervishoid, tootmisnõuanne, kommunaalteenused jne).

Põllumajanduslikesse ühistutesse kuulub Euroopa Liidu 15s liikmesriigis rohkem kui 10 miljonit üksikliiget. Põllumajanduslikes ühistutes töötab palgaliste töötajatena 750 070 töötajat. Põllumajanduslike ühistute kogukäive oli 2000.a 210 miljardit EUROt ehk üle 3,1 triljoni Eesti krooni. Umbkaudu 50% põllumajandusele vajaminevatest sisenditest soetati ühisostude kaudu ja 60% põllumajanduslikust toodangust töödeldi ja realiseeriti turgudel põllumajandustootjatele kuuluvate ühistute poolt.

Huvipakkuvaks näiteks on lirimaa, mida Eestile on korduvalt eeskujuks seatud. lirimaal on viimase 30 aasta jooksul põllumajandusühistute arv vähenenud ligi kolm korda, kuid nende kogukäive ja turuosa on samal ajal pidevalt suurenenud (vt Tyrell, 2001):

- ühistuline piimandussektori on 80%lt kasvanud 100%ni,
- lihasektor 55%lt 70%ni,
- aiandus 30%lt 60%ni,
- sealiha tootmine ja töötlemine 27%lt 60%ni.

Analoogsed protsessid on toimunud ka teistes riikides. See tähendab, et ühistud Euroopa Liidu liikmesriikides ühinevad ja muutuvad majanduslikult tugevamaks ning nende turuosa pidevalt suureneb. Samal ajal kapitaliühingute (aktsiaseltside) osakaal põllumajandussektoris väheneb – tundub, et nad tõrjutakse ühistute poolt aegapidi turult lihtsalt välja.

- **Ühispangad, krediidi- ja hoiu-laenuühistud.** Ühistulised rahaasutused tekkisid sel ajal, kui inimestel oli vähe raha.

Eesmärgiks on koondada liikmete väikesed rahalised ressursid ning anda need laenudena liikmetele suuremate investeeringute ja ostude tegemiseks. Ühistuliste rahaasutuste eripäraks on, et kogu liikmete poolt kogutud ja teenitud raha jääb liikmetele – reeglina ei lähe see dividendidena või kasumina liikmete ringist välja. Ühistulised rahaasutused on sisuliselt kasumit mittetaotlevad organisatsioonid, mis osutavad omahinna tasemel teenuseid reeglina oma liikmetele. Ühispannad, krediidi- ja hoiulaenuühistud on maailmas enamlevinud rahaasutused.

Praktiliselt kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides on ühispannanduse osakaal pannandusturul keskmiselt 10 – 30%. Maapiirkondades on see aga isegi 80 – 100%. Ilmselt on ühispannanduse suhteliselt suur osakaal maapiirkondades seletatav ühelt poolt maapiirkondade teatud traditsioonilise konservatiivsusega, kuid teiselt poolt ei suuda kommertsannad ühispannadele ka vääriist konkurentsia pakkuda. Vähem tähtis ei ole majanduslik aspekt. Ühispannanduse olemasolul jääb maapiirkondades ringlev raha omanike sfääri, s.t maapiirkondadesse maarahva kätte ega randa kasumitena piirkonnast välja.

Euroopa Liidu liikmesriikides on ühispanku suhteliselt palju (kokku 9914). Eriti palju on neid Prantsusmaal (4699), Saksamaal (2421), Austrias (763), Itaalias (594), Hollandis (510) ja Soomes (298) (vt *Co-operative movements...* 2001). Euroopa Liidu liikmesriikide seas ei ole riiki, kus poleks ühtki ühispanka. Samas tõestab Euroopa Liidu liikmesriikide pannanduspraktika, et annad ei pea olema tingimata suured ja eksisteerima kapitaliühingute vormis. Elujõulistel väikepankadel on ka eeliseid – esiteks jääb raha liikmetele, teiseks on kulutused suurele infrastruktuurile suhteliselt väiksemad, kolmandaks on liikmete parema tuntuse tõttu ka usaldus suurem.

Tuntuimad Euroopa Liidu ühispannad asuvad Saksamaal ja nendeks on 18.sajandi keskpaiku asutatud Raiffeiseni annad.

Nende arv küünib Saksamaal, Hollandis, Belgias, Austrias jt. riikides kokku mitme tuhandeni. Raiffeiseni pankade tegevust koordineerib Saksamaal asuv Saksamaa Raiffeiseni ja Ühistute Liit (DGRV). Soomes on maapiirkondades populaarsed ühistulised väikepangad (298 panka), mille tegevust koordineerib ühistuline OKO-pank.

- **Kommunikatsiooniühistud.** Kommunikatsiooniühistud on enamlevinud maapiirkondades, kuid viimasel ajal ka linnades (side, televisioonivõrgud, Internet jms). Nende eesmärgiks on omahinna tasemel side, TV, Interneti ja muude teenuste osutamine oma liikmetele.

Kommunikatsiooniühistud on uuema aja ühistud ning neid on rohkem asutatud maapiirkondades omahinna tasemel TV, SAT-TV, Interneti ja telefoniteenuste saamiseks. Sageli nimetatakse väikeseid ja kohalikul tasandil asutatud ühistuid uusühistegevuseks (Soome). See tuleneb sellest, et traditsioonilised ühistud on aja jooksul kontsentreerunud ning muutunud võimsateks majanduskorporatsioonideks. Külatasemel asutatud ühistud toimivad aga lokaalselt ning nad ei ole omavahel veel koopereerunud. Sageli pole ühinemine ka vajalik, eriti siis, kui on tegemist mingi väga konkreetse tegevusega või lühiajaliseks toimimiseks asutatud ühistulise ühendusega.

- **Tarbijate- ja toidlustusühistud.** Tarbijate- ja toidlustusühistud on ühed vanemad ühistud. Nende eesmärgiks on varustada liikmeid omahinna tasemel kvaliteetsete toidu- ja muude olmeliste kaupadega. Mitmes riigis osutavad tarbijate ühistud oma liikmetele veel hotelli-, turismi- ja muid teenuseid.

Praktiliselt kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides on tarbijate ühistute roll olnud alates nende tekkest üsna suur. Viimastel aastatel on paljud tarbijate ühistud koondunud ja moodustanud võimsaid kaubanduskette.

Eestis on ainukese ühistulise organisatsioonina järjepidevalt tegutsenud Eesti Tarbijateühistute Keskühistu (ETK), mis nõukogude perioodil tegutses ETKVLi nime all ja allus NSV Liidu suurkoondisele Tsentrosojuz. Kuna Tsentrosojuz oli Rahvusvahelise Ühistegevusliidu liige, siis oli kogu süsteem sunnitud ka nõukogude ajal järgima ühistegevuse rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtteid. ETK osakaal Eesti jae-kaubandusturul oli 2000.a 27%, maapiirkondades 70-90%. Umbes samas mahus on tarbijate ühistud esindatud jae-kaubandusturul ka Euroopa Liidu liikmesriikides. Viimase aja trendina on iseloomulik tarbijaühistutele kuuluvate kaupluste ketistumine ning hulgikaubanduse tsentralisatsioon. Soomes, eriti riigi põhjapoolsetes regioonides, täidavad tarbijate ühistud peale jae-kaubanduse veel olulist osa elanike olmelisel teenin-damisel, toitlustamisel, hotellinduses, turismis ja teistel aladel.

- **Vee-, elektri- ja energiaühistud.** Suhteliselt laialt levinud ühistud, mille eesmärgiks on anda oma liikmetele omahinna tasemel kommunaalteenuseid. Siia gruppi kuuluvad põhimõtteliselt ka maaparandusühistud, mis tagavad maaomanikele nende maadel vajaliku niiskusrežiimi ning hoolitsevad kuivendus- ja niisutussüsteemide korrasoleku eest.

Euroopa Liidu lõunapoolsetes riikides on asutatud hulgaliselt veeühistuid põllumajanduslike maade niisutamiseks vajaliku vee kogumise eesmärgil. Samuti on olemas lokaalseid energiaühistuid, mis jaotavad ja müüvad ühises kasutuses olevate elektriliinide kaudu liikmetele energiat.

Viimastel aastatel on mitmete alternatiivsete looduslike energiakandjate kasutuselevõtmise eesmärgil asutatud mitmes Euroopa riigis hulgaliselt väga erinevaid energiaühistuid. Need toodavad energiat puidust, õlgedest, tuulest, veest, turbast ja orgaanilistest olmejäätmetest, mida ühiselt tarbitakse. Tundub, et energiaühistute võimalused lähiajal avarduvad veelgi, sest fossiilsed energiakandjad on Euroopas otsakorral ning tuleb leida alternatiivseid võimalusi energia saamiseks.

- **Kalandusühistud.** Kalurite poolt asutatud ühistulised ettevõtted, mille eesmärgiks on ühistuliste kalakasvanduste majandamine, kalurite teenindamine, varustamine ning ka kalasaaduste töötlemine ja turustamine.

Kalandusühistud on Euroopa Liidu liikmesriikidest enamlevinud Hispaanias, Prantsusmaal, Itaalias ja Portugalis. Samal ajal on praktiliselt kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides olemas kalurite liidud, mis täidavad peamiselt esindus- ja *lobby*-organisatsioonide funktsioone, jaotavad kalapüügi kvoote, organiseerivad kala ühisturustamist ning tegelevad kalurite koolitusega.

- **Tervishoiu- ja sotsiaalabiühistud.** Arstide ja ka patsientide poolt asutatud **tervishoiühistud** on ühistulised poliklii-

nikud, haiglad, sanatooriumid ja muud ravi- ja tervishoiuasutused (sanatooriumid). Arstide ja muu meditsiinilise personali (õed, sanitarid) poolt asutatud nn meditsiinilistes tööühistutes (perearstikeskused, polikliinikud, haiglad) tagavad liikmed eneserakenduslikus korras meditsiiniteenuste osutamise ravivajajatele. Tervishoiuühistuid on asutanud ka kohalikud omavalitsused vanurite raviks ja hooldamiseks (polikliinikud, vanadekodud jms). **Sotsiaalabiühistud** asutatakse ühiskonnas mitte toime tulevate inimeste majanduslikuks ja vaimseks toetamiseks – näiteks vanurite ühistud, puuetega inimeste ühendused, töötute ühistud jms. Nende ühistuliste organisatsioonide asutajateks võivad olla kodanikualgatuse korras vanurid ja puuetega inimesed või nende sugulased. Sotsiaalabiühistuid võivad asutada ka kohalikud omavalitsused ning riiklikud organisatsioonid, kelle ülesandeks on sotsiaalsete küsimuste lähendamine.

Sotsiaalabiühistud on Euroopa Liidu liikmesriikides üsna levinud ühistulised ühendused. ICA struktuuris on need esindatud tüüpiliste teenindusühistutena. Euroopa Liidu ametlikus ühistute struktuuris on sotsiaalabiühistud fikseeritud sotsiaalteenuseid osutavate ühistutena (3 472 ühistut) ja tervishoiuühistutena (43). Reeglina tegutsevad need koostöös kohalike omavalitsustega ning täidavad osaliselt ka nende funktsioone.

Sageli kujutavad sotsiaalabiühistud endast tüüpilisi tööühistuid, kus sotsiaalabi vajaja ennast ise teenindab või teistele omasugustele teenuseid osutab. Nii nagu majandushuvides asutatud ühistute puhul, on ka sotsiaalabi ühistutes kindlalt esikohal liikmete vajadused, mida on üheskoos võimalik paremini, odavamalt ja kvaliteetsemalt rahuldada. Sageli tegelevad sotsiaalabiühistud ka nendel aladel, mis aitavad sotsiaalabi vajajatel tegeleda mitmesuguste harrastustega – meeskondlikud mängud, (inva)sport, osalemine laulukoorides, ansamblites, rahvatantsu rühmades jms. Uurimised on näidanud, et sotsiaalabiühistud, kus tegijateks ja juhtideks on sotsiaalabi vajavad inimesed ise (näiteks puuetega inimesed),

on tulemused teenuste osutamisel operatiivsemad, kvalifitseeritumad ja sageli ka humaansamad ja odavamad.

Tervishoiuühistud on Euroopa Liidu liikmesriikides suhteliselt vähem levinud. Neid on kõige enam Kreekas (30), Belgias (10) ja Hispaanias (3). Ilmselt on enamikus Euroopa Liidu liikmesriikides rahva tervishoid korraldatud heal tasemel juba riiklike institutsioonide poolt, millest tulenevalt on ka tervishoiuühistute vajadus suhteliselt väikene.

- **Korteri-, elamu- ja kinnisvaraühistud.** Kortermajade ja eramute gruppide haldamiseks asutatud ühistud. Eesmärgiks osutada omahinna tasemel kommunaalteenuseid korteri- ja majaomanikele. Kinnisvaraühistud on asutatud peamiselt maaomanike poolt kinnisvarade haldamise ja ka müümise-ostmise eesmärgil.

Korteri-, elamu- ja kinnisvaraühistud on Euroopa Liidu liikmesriikides suhteliselt suurearvulised. Suuremaarvulised on need Rootsis (11 942), Itaalias (11 670), Hispaanias (3 378) ja Saksamaal (1 940).

- **Kindlustusühistud.** Ühed vanemad ühistud, mis algselt asutati valitsuste initsiatiivil tulekahjudega kaasnevate kaotuste leevendamiseks. Kindlustusühistute eesmärgiks on ainelise vara ja elu kindlustamine omahinna tasemel. Kindlustusühistute puhul jäävad kõik preemiatena kogutud ja kapitalide paigutamistelt teenitud summad liikmete-kindlustuse võtjatele. Kindlustusühistud on analoogiliselt ühistuliste rahaasutustega suhteliselt suletud süsteemid, milles raha ringleb, kuid reeglina sellest ei välju. Kindlustusühistutes tekkiv raha jääb liikmete käsutusse, seda ei viida dividendidena välja.

Kindlustusühistud on praktiliselt kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides. Enim kindlustusühistuid on Soomes (115). Soomes on praktiliselt kogu pensionikindlustus korraldatud läbi

kindlustusühistute, mis tagab, et inimeste poolt pensionifondidesse paigutatud rahalt keegi muu kasumeid praktiliselt ei teeni.

- **Turismiühistud.** Uuema aja ühistud, mis enamasti on asutatud pensionile jäänud inimeste poolt nende turismi-vajaduste rahuldamiseks. Turismiühistud korraldavad oma liikmetele puhkusereise ja matku maailma kaunimatesse kohtadesse. Sii hulka võib teatud mõõndustega arvata ka autoklubid, mis korraldavad oma liikmetele automatku, koostavad ja annavad välja teede kaarte, osutavad oma liikmetele omahinna tasemel autode tehnilist ja avariilist teenindamist jne.
- **Töölise ühistud.** Erialaspetsialistide ja vastava kvalifikatsiooniga töötajate poolt asutatud nn eneserakenduslikud ühistud, mille eesmärgiks on tagada oma liikmetele tasuv töö (näiteks kaevurid, arstid, puusepad, autojuhid, põllumehed, kalurid, kunstnikud, arhitektid, käsitöölised, väikekaupmehed jne).

Euroopa Liidu liikmesriikidest on enim tööühistuid asutatud Hispaanias (13 101), Itaalias (8 884), Saksamaal (1 477), Prantsusmaal (1 450) ja Inglismaal (1 200). Uusühistegevuse arendamisega maapiirkondades on nende arv viimasel ajal oluliselt kasvanud ka Soomes ja mitteametlikel andmetel küünib nende arv juba 600ni.

- **Metsaomanike ühistud.** Maaomanike ühistud, kelle maadel kasvab mets ja kes soovivad ühiselt oma metsa omahinna tasemel majandada – metsa uuendus, metsa hooldus, raie, varumine, töötlemine, müük.

Enim metsaühistuid on Itaalias (173) ja Rootsis (26). Huvitav on märkida, et Soomes on ainult üks metsaühistu (Suomen Metsäliitto), kuid ta on samal ajal Euroopa suurim

ühistu, millel on 120 000 liiget, s.o rohkem kui pool Euroopa Liidu liikmesriikide metsaühistutega liitunud liikmeid kokku (207 800).

2.3. Sotsiaalne ühistegevus

Sotsiaalse ühistegevuse valdkonda kuuluvad mitmesugused ühistulised ühendused (ühingud, seltsid, liidud, seltsingud, kogudused, ühistud jne), millede ülesanne on rahuldada inimeste mittemateriaalseid, enamasti inimeste vaimsusest ja ühiskondlikkusest tulenevaid vajadusi. Sotsiaalse ühistegevuse sfääri ei tohiks reeglina arvata aga neid ühistulisi ühendusi, mille eesmärgiks on inimeste materiaalsete ja olmeliste vajaduste rahuldamine (näiteks korteriühistud, garaažiühistud, aiandusühistud, suvilaühistud, sotsiaalabiühistud jms) ning milles liikmeks olemine võimaldab kokku hoida kulutusi

teenustele (näiteks odavamad kommunaalkulud). Rahvusvahelise Ühistegevuse Alliansi poolt käsitletakse sotsiaalabiühistuid traditsiooniliste ühistutena (toovad majanduslikku tulu oma liikmetele) ning neid ei klassifitseerita mittetulundusühinguteks.

Sotsiaalse ühistegevuse eesmärgiks on inimeste vaimsete huvide ja soovide rahuldamine ning selle tulemusena ka vaimse tasakaalu saavutamine.

- Esindusvajadused (tulenevad inimeste tegevusalast, ametist ja omandatud erialast),
- harrastusvajadused (tulenevad peamiselt inimeste huvialadest),
- vaimsed vajadused (tulenevad inimeste usulistest veendumustest),
- psüühilised vajadused (tulenevad inimeste psüühikast ja selle tasakaalustamise vajadusest),
- teadmiste suurendamise vajadused (tulenevad inimese soovist ühiskonnas paremini suhelda ja kindlamana tunda).

Enamlevinud on järgmised sotsiaalse ühistegevuse valdkonda kuuluvad ühistulised ühendused:

- **Eri- ja kutseala liidud ning seltsid.** Nende eesmärgiks on ühiste ametihuvidega kaasnevate inimeste huvide jõuline ja kontsentreeritud esindamine teiste ühiskonnagruppide aga ka valitsusasutuste ees. Samuti erialaste teadmiste täiendamine, oma erialase kvalifikatsiooni tõstmine ja muude erihuvide rahuldamine. Siia gruppi tuleks paigutada ka **keskühistud ja keskliidud**. Keskühistud ja -liidud on ühistute ja liitude ühendused, kellele on viimaste poolt delegeritud rida ülesandeid, milledega üksikühistud ja -liidud ei suuda iseseisvalt toime tulla. Tavaliselt on keskühistutel ja -liitudel siiski mingi kitsama ala esindusfunktsioon.

Euroopa Liidu liikmesriikides on praktiliselt kõikidel inimeste tegevusaladel olemas neid tegevusalasid esindavate liikmete

poolt asutatud esindused (liidud, keskliidud). Näiteks on igas riigis olemas lisaks erialaliitudele veel ka ühistegevuse põhimõtteid propageerivad ning ühistegevuse aateid kandvad ja ühistulisi organisatsioone esindavad liidud või keskliidud. Reeglina on peale esindusfunktsioonide nendel ka nn *lobby*-ülesanded, rahvusvaheliste sidemete arendamine, liikmete koolitamine, juhtimisteenuste osutamine ning ühiskonnas mingi konkreetse tegevusala autoriteedi ja imago tagamine.

- **Kultuuriseltsid ja seltsingud.** Inimeste vaba aja veetmine ja harrastusvajaduste rahuldamine. Sageli kannavad kultuuriseltsid rahvuse arengule suunatud aatelist, eetilist ja üldpoliitilist rolli.

Kultuuriseltsid on Euroopa liidu liikmesriikides arenenud enam maapiirkondades ja väikeasulates. Suuremates linnades tegutsevad need reeglina varjatult ning omavad rohkem anonüümset iseloomu. Kultuuriseltsid tegutsevad sageli riigi toel ning neid rahastatakse ka kohalike omavalitsuste eelarvetest. Autori isiklikele kogemustele tuginedes võib väita, et Eesti kultuuriseltsid on Euroopa Liidu liikmesriikides olevatega täiesti võrreldavad ning ei jää milleski neist maha.

- **Usuorganisatsioonid.** Peamiselt inimeste usuliste tõekspidamiste ja veendumuste rahuldamine (kirikukogudused). Aitavad tasakaalustada ja ületada inimeste vaimsusega ja psüühikaga seonduvaid probleeme.

Kirikute ja usuorganisatsioonide osakaal on läbi ajaloo olnud ühiskonnaelu jaoks väga suure tähtsusega. Euroopa Liidu liikmesriikides on usuorganisatsioonid riigist lahutatud, kuid need omavad küllaltki suurt tähtsust ka riiklikele otsustustele. Ilmselt vajaks nende olemus, tegevusulatus ning toime ning osakaal tänapäeva kontekstis eriuuringuid. On arvamusi, et Euroopa Liidu liikmesriikides on usuorganisatsioonid materiaalselt ja liikmelisuselt märksa tugevamad kui endistes Ida-bloki postkommunistlikes riikides.

- **Harrastusühingud.** Inimeste harrastuste rahuldamiseks asutatud ühistulised organisatsioonid – spordiliidud ja -seltsid, kõikvõimalikud “kogujad”, klubiline tegevus, *hobby* jms.

Harrastusühingud tegutsevad Euroopa Liidus lokaalsel, regionaalsel ja rahvusvahelisel tasandil. Oma tegevuseks vajavad need ainelisi ressursse. Seepärast on paljudel juhtudel enamik harrastusühinguid tihedalt seotud äritegevusega. Kuna inimeste meelisharrastused pakuvad üldist huvi, on ülimalt vaatamängulised, siis viimastel aastakümnetel on täheldatud nende tugevat kommertsialiseerumist. Eriti puudutab see spordiühinguid ja nende kaudu arendatavat reklaami- ning äritegevust (sponsorlus ja reklaam). Samas on tehtud tähelepanekuid, et vähematraktiivsed harrastustegevused on jäänud kommertstegevuse varju. Piisava rahalise toetuseta ning avaliku tähelepanuta jäänud tegevusalad on hakanud hääbuma. Siia hulka tuleks arvata näiteks ka massisport ja kehakultuur, mille on varjutanud palgaline tippспорт. See on tegelikult ülemaailmne probleem. Olümpiamängude ja rahvuslike tunnuste põhjal peetavaid spordivõistlusi püütakse veel ärist eemal hoida. Samas on arvamusi, et ka olümpiamängud on juba ülearu politiseeritud ning tihedalt seotud äritegevusega.

- **Haridus- ja täiendõppe ühingud.** Kõikvõimalikud ajutised ja alaliselt tegutsevad ühistulised organisatsioonid, millede eesmärgiks on inimeste teadmiste kasvatamine, uute erialade õppimine, keeleõpe jms.

Need ühingud tegutsevad Euroopa Liidu liikmesriikides peamiselt lokaalsel tasandil. Soomes on näiteks viimastel aastatel levinud nn uusühistegevus, mis ei ole traditsiooniline (majanduslik ühistegevus), kuid mille eesmärgiks on saada eneserakenduslikus korras tööd ja elatisvahendeid. Selleks toetatakse riiklikult mitmesuguseid uusühistegevuse programme, mis aitavad inimestel leida tööd, asutada tööühistuid ning arendada maapiirkondades väike- ja keskmist ettevõtlust.

Uusühistegevuse probleemidega tegelevad kõige enam kohalikud omavalitsused.

- **Kombetalitusühingud.** Asutatakse mitmesuguste kombetalituste omahinna tasemel korraldamiseks – näiteks matuseühistud, ühiskalmistud, kombetalitusseltsid jne.

Kombetalitusühingud on paljuski ka majanduslikud, kuid samal ajal sisult sügavalt sotsiaalsed ühistulised ühendused. Paljudes riikides on nad isegi väga levinud ning aitavad kokku hoida inimeste kulutusi kombetalitustele (näiteks perekonnakalmistud). Kombetalitusühingute alla võib paigutada ka ekstreemsemaid ühinguid, mis tegutsevad ebatraditsioonilistes valdkondades (nudistid, ühesoolised ühendused, seaduste piirimail või seaduse vastaselt tegutsevad erilised riitused ja kombetalitused jms).

ÜHISTUD EUROOPA LIIDU 3

LIIKMESRIIKIDES

Nagu eeltoodud Rahvusvahelise Ühistegevuse Alliansi (ICA) ühistute sektoriaalsest jaotusest (p.2.2.) selgub, on liikmete majandushuvidest lähtuvaid ühistulisi ühendusi asutatud praktiliselt kõikidel inimeste tegevusaladel.

Euroopa Liidu liikmesriikide ühistutel on läbivateks ühisjoonteks eeldused, et:

- **ühistud teenindavad eeskätt oma liikmeid,**
- **mistahes teenuseid osutatakse omahinna tasemel,**
- **tulud jaotatakse liikmete vahel,**
- **raha ja ressursid ringlevad ühistu liikmete huvides suhteliselt suletud süsteemis,**
- **tegevust juhivad ja kontrollivad liikmed (igaühel on üks hääl).**

Vahemärkus: Eespool esitatud ICA sektoriaalsest jaotusest näeme, et majandusliku ühistegevuse valdkonnas on mitmeid ühistute tegevusalasid, mis Eesti Vabariigi seaduste kohaselt kuuluvad mittetulundusühingute valdkonda ning kus ei tohi saada ega jaotada liikmetele majandustegevuse kaudu teenitavat tulu.

Tabelis 1 on esitatud kokkuvõtvalt Euroopa Liitu kuuluvate liikmesriikide ühistute koondandmed seisuga detsember 1998 (vt *Co-operative movements....*, 2001). Viidatud kogumikus on üksikasjalikke andmeid kõikide Euroopa Liidu liikmesriikide ühistute kohta. Ruumi kokkuhoiu mõttes me neid detaile siin-

kohal ei esita. Uudishimulikum lugeja võib nendega iseseisvalt tutvuda.

Ühistud Euroopa Liidus
(detsember 1998)

Tabel 1

	Ühistute arv (tk)	Liikmete arv (in)	Töötajaid (in)
Kõik Eli ühistud kokku	131 314	85 348 798	2 500 035
Kokku I sektor	46 471	10 629 616	782 123
Põllumajandus	45 051	10 329 573	750 070
Kalandus	1 220	92 243	11 467
Metsandus	200	207 800	20 586
Kokku II sektor	27 073	854 378	582 499
Käsitööühistud	214	39 000	1 147
Tööühistud	26 859	815 378	581 352
Kokku III sektor	57 776	73 864 804	1 135 413
Ühispannad	9 914	35 379 808	464 240
Krediidiliidud	941	2 096 567	1 500
Kindlustusühistud	135	350 000	40 601
Väikekaupmeeste ühistud	355	96 000	33 266
Tarbijate ühistud	3 518	25 845 746	255 200
Kinnisvara- ja elamuühistud	29 696	6 758 151	195 100
Tervishoiuühistud	43	2 190 892	5 949
Sotsiaalabiühistud	3 472	107 410	69 957
Transpordiühistud	709	6 550	2 147
Muud ühistud	8 987	1 033 680	67 453

Euroopa Liidus jaotatakse ühistud kolme sektori vahel. Esimesse sektorisse kuuluvad tooraine ümbertöötamisega tegelevad ühistud – põllumajandus-, kalandus- ja metsaühistud,

teise sektorisse käsitöölise ja tööühistud ning kolmandasse sektorisse mitmesugused teenindusühistud (vt tabel 1).

Märkused:

1. Kõikidest Euroopa riikidest (41 riigis 100% ühistuid) moodustab Euroopa Liidu liikmesriikides (15 riiki) olevate ühistute arv 45,5%.
2. Kõikide Euroopa riikide ühistute liikmetest on Euroopa Liidu liikmesriikides 61% liikmeid.
3. Kõikide Euroopa riikide ühistute töötajatest on Euroopa Liidu liikmesriikide ühistutes 51%.

Need arvud näitavad, et Euroopa Liidu liikmesriikides on ühistegevus tuntavalt rohkem arenenud kui ülejäänud Euroopa maades, sh ka Eestis. Kui Euroopa kõikides riikides on ühistute liikmeid kokku 140,3 miljonit, siis Euroopa Liidu liikmesriikides on neid 85,3 miljonit ehk 61%. Võrdluseks niipalju, et Eestis oli 2001.a seisuga ühistutesse liitunud umbkaudu 35 000 inimest, sh üle 90% oli tarbijate ühistute liikmeid.

4 MAJANDUSLIKU ÜHISTEGEVUSE TÄHTSUS

4.1. Ühistute turuosa

Ühistute turuosa iseloomustavad suhtarvud näitavad, kui suure osa riigi mingist majandussektorist on hõivanud ühistud. Ülejäänud turuosa on sellisel juhul kas riigi, erasektori või kapitaliühingute (aktsiaseltsid) käes. Kui ühistud on mingist majandussektori turust hõivanud rohkem kui poole, kontrollivad nad sisuliselt ka turgu. Euroopa Liidu liikmesriikides on peamiselt põllumajanduse valdkonnas ühistute turuosa suurem kui 50%. Samas ei ole nad Euroopa Liidu sees monopoolses seisundis. Näiteks avatud piiride ja turu olukorras konkureerivad erinevate riikide või nende ühenduste ühistud omavahel ning mingeid eriaabinõusid pole vaja rakendada. Nii näiteks kuulub Euroopa suurimale, Taani-Rootsi ühistulisele piimanduskontsernile Arla-Foods Euroopa Liidu turul ainult 6%, kuid samal ajal on kontsern Taani ja Rootsi siseturul kindel liider (turuosa Taanis 98% ja Rootsis 65%).

Tuletame siinkohal Eesti lugejale meelde, et Euroopa Liidus on põllumajandussaaduste turg ja import-eksport reguleeritud – eesmärgiks tootjate ja tarbijate suhete tasakaalustamine. Euroopa Liidus on kehtestatud ühtne põllumajanduspoliitika (*CAP - common agricultural policy*, vt Silberg, 2001 lk 184 - 242), mille ka Eesti peab liitumisel omaks võtma.

Tabelis 2 on esitatud mõne Euroopa Liidu liikmesriigi ühistute kohta andmed nende turuosa kohta. Võrdluseks on lisatud samalaadsed andmed ka superkapitalistlikuks riigiks peetud Ameerika Ühendriikide ja Eesti Vabariigi ühistute turuosa kohta.

Ühistute turuosa mõnes riigis
(protsentides)

Tabel 2

Riik Valdkond	Taani	Soome	USA	Euroopa Liit (keskm)	Eesti
Piim	98	96	86	40-97	25
Teravili	78	...	40	25-95	0
Metsandus	...	40	30	20-60	0
Lihandus	92	70	30	20-60	5
Aiandus	20	40	20	30-100	0
Tõuaretus	100	100	...	Kuni 100	100
Varustus	60	41	30	30-70	0
Õlikultuurid	10	...	40	30-100	50
Pangandus sh maapiirk.	30 90-100	30 80	30 60-80	30-40 70-90	0 ...
Kindlustus sh maapiirk.	25 50-80	30 üle 80	20 60-80	30 50-90	0 0
Kaubandus sh maapiirk.	35 80-90	35 65	... ...	10-50 30-90	27 60-80

Märkused:

1. Tabelis esitatud andmed on orienteerivad.
2. Euroopa Liidu maade kohta on kasutatud COCEGA kogumikus leiduvaid andmeid (vt *Agricultural co-operation in the European Union, 2000*).

Tabelist 2 selgub, et Eesti ühistute turuosa on peale tõuaretuse, õlikultuuride ja ühiskaubanduse teiste Euroopa Liidu riikide ja USA ühistute turuosaga võrreldes tühine. Analoogilises olukorras on enamik kommunismi ikkest vabanenud endisi Ida-Euroopa riike (vt *Agricultural Co-operation in the Candidate Countries. Issues and Trend, 2001*; *Agriculture and Agricultural Co-operatives in the Czech Republic, 2001*).

Eelnevast saame teha järelduse, et Euroopa Liidu liikmesriikides jääb lõviosa maamajanduses tekkivast kasumist ühis-

tute vahendusel nende liikmetele – tegelikele põllumajandus-
tootjatele. Kuna Eestis on töötlev tööstus valdavalt väliskapitali
kontrolli all, siis lähevad tabelis näidatud valdkondades tekkivad
kasumid enamasti Eestist välja. Erandiks on tõuaretus ja
maakaubandus (ETK), õlikultuurid ja väikene osa piimandusest.

Kahtlematult on võõrkapitali kontrolli all olev põllumajandus-
saaduste siseturg ning ühistute väikene, peaaegu olematu
turuosakaasa aidanud Eesti põllumajanduse langusele alates
1991.a. Euroopa Liidus on seda ka tähele pandud ning tehtud
tõsisemaid märkusi meie ühistegevuse nõrgale olukorrale (vt
näiteks Schilthuis, 2000).

4.2. Ühistegevuse majanduslik efekt

Ühistegevuse majanduslikku efekti saame hinnata
kõige paremini puhaskasumi massiga, mis kapitaliühingute
poolt klientidelt kokku kogutakse ja “ringist” välja viiakse (vt
tabel 3).

Eestist puhaskasumina väljaviidav kapital 2000.a
(hinnanguline)

Tabel 3

Jrk nr.	Tegevusala	Orienteeriv puhaskasum (miljardit krooni)
1.	Pangandus ja rahandus	1,4 – 1,8
2.	Kindlustus	0,6 – 1,2
3.	Kommunaalmajandus	1,0 – 2,0
4.	Transport	0,5 – 1,0
5.	Side	1,0 – 1,8
6.	Põllumajandus	0,5 – 1,0
7.	Metsandus	0,5 – 1,5
8.	Kalandus	0,2 – 0,5
9.	Energeetika	?
10.	Kaubandus	2,0 – 2,5
11.	Tööstus	?
	KOKKU:	8 – 13

Tabelis 3 esitatud andmetest selgub, et kõige rohkem saab puhaskasumit pangandussektor, kus ühistute turuosa on Eestis "0". Suhteliselt suur panga- ja krediidiühistute osakaal mõnes Euroopa Liidu liikmesriigis (Saksamaa, Soome) on eelduseks, et pangandussfääris tekkiv raha jääb ühistute liikmetele ehk klientidele. Samuti ka osa puhaskasumist kindlustuses, teeninduses, sides, energeetikas, tööstuses, transpordis ning metsanduses

Vahemärkus: Välismaised ühistud käituvad võõrriigi turul analoogiliselt mistahes kapitaliühingutega. Nende sihiks on raha teenimine oma liikmetele. Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja (Alar Oppar) andmetel viis näiteks Soome ühistuline kontsern Valio Laeva meierei kaudu Eestist 2000.aastal puhaskasumina välja 50 senti toorpiima liitri kohta. Kui Laeva meierei oleks tegutsenud eesti piimatootjate ühistu ettevõttena, saanuksid meie tootjad liitri kohta 50 senti kõrgemat hinda.

Siinkohal juhime tähelepanu olulisele erinevusele Euroopa Liidu liikmesriikide ja Eesti vahel. Tabelis 2 näidatud ühistute turuosa on kõikides tabelis 3 näidatud valdkondades Eestiga võrreldes oluliselt (kordi) suurem. Teisisõnu tähendab see seda, et Euroopa Liidu liikmesriikides jääb nendes valdkondades tekkiv puhaskasum ühistutele ehk riigi sisse ning seda ei viida välismaiste kapitaliühingute poolt maapiirkondadest välja.

ÜHISTE GEVUSE ARENGUSUUNAD 5

EUROOPAS

5.1. Ühistute arv väheneb, turuosa suureneb

Ühistute arv oli Euroopas maksimaalne II maailmasõja ajal. Pärast sõda hakkas see kapitaliühingute survele vähenema. Eriti kiire on ühistute arvu vähenemine olnud viimase kahekümne aasta jooksul. Samal ajal on aga ilmnunud teistsugune tendents. Ühistute arv küll väheneb, kuid nende brutokäive ja turuosa on hakanud suurenema.

Tabelis 4 on esitatud Euroopa Liidu liikmesriikide ühistute TOP 25. See annab meile ettekujutuse kaasaegsete ühistuliste kontsernide majanduslikust võimsusest ning olukorrast.

Euroopa Liidu liikmesriikide põllumajandusühistute TOP-25 (1999)

(vt *Agricultural Co-operation in the European Union*)

Tabel 4

	Ühistu nimi	Sektor	Riik	Käive Miljard EURO	Liikmete arv (1000 in)	Töötajate arv (1000 in)
1	Metsaliitto	Mets	Soome	5,70	120,0	21,4
2	Danish Crown	Tapamajad	Taani	4,92	25,5	19,8
3	Friesland Coberco	Piimandus	Holland	3,92	14,2	11,8
4	Campina Melkunie	Piimandus	Holland	3,50	8,3	7,0
5	MD Foods*	Piimandus	Taani	3,42	9,5	13,6
6	Bay Wa	Varustus	Saksamaa	3,32	a.p.	12,2

7	Glanbia	Piimandus	Iirimaa	2,92	18,7	11,3
8	Sodiaal	Piimandus	Prantsusmaa	2,77	15,3	8,0
9	Cebeco Group	Varustus/ Töötlemine	Holland	2,71	40,0	6,8
10	Nordmilch	Piimandus	Saksamaa	2,40	17,0	4,5
11	Greenery International	Aiandus	Holland	2,37	9,2	3,2
12	Canaval	Polüfunktsionaalne	Prantsusmaa	2,29	27,5	5,8
13	Kerry	Piimandus	Iirimaa	2,20	8,0	12,3
14	Socopa	Lihandus	Prantsusmaa	1,83	a.p.	5,0
15	Irish Dairy Board	Piimandus	Iirimaa	1,81	a.p.	2,9
16	Südfleisch	Lihandus	Saksamaa	1,75	a.p.	1,7
17	Uncaa	Agro-seadmed	Prantsusmaa	1,71	a.p.	0,9
18	Valio Ltd.	Piimandus	Soome	1,68	25,0	4,5
19	Arla*	Piimandus	Rootsi	1,60	8,0	6,0
20	RHG Hannover	Varustus	Saksamaa	1,53	a.p.	2,4
21	Nordfleisch	Lihandus	Saksamaa	1,41	a.p.	2,8
22	Dumeco	Lihandus	Holland	1,41	10,0	3,6
23	Coopagri	Polüfunktsionaalne	Prantsusmaa	1,36	28,0	5,3
24	DLG	Varustus	Taani	1,16	23,5	2,0
25	Swedish Meats	Lihandus	Rootsi	1,10	a.p.	5,0

Märkus:

Tärniga* märgitud ühistud ühinesid 17.aprillil 2000.a ja moodustasid rahvusvahelise ühistulise korporatsiooni Arla-Food.

Tabelist 4 selgub, et ühistulised korporatsioonid on Euroopas majanduslikult küllaltki suured. Ka TOP 25 hulgas

viimane – Rootsi Liha (Swedish Meat) on oma käibelt (ca 17 miljardit Eesti krooni aastas) rohkem kui pool Eesti Vabariigi 2002.a eelarvest ning suurem kui kogu Eesti põllumajandussektori aastakäive kokku. Samal ajal jäävad Euroopa ühistud aga tuntavalt maha Ameerika Ühendriikide suurematele ühistulistele korporatsioonidele. Nii näiteks ületas 1986.aastal Ameerika Ühendriikide 10 suurema ühistu aastakäive 1,5 miljardit USD ehk 25 miljardit Eesti krooni, sealhulgas Agway Inc. 3,5 miljardit USD (60 miljardit EEK), piimandusühistud Associated Milk Producers 2,5 miljardit USD (42 miljardit EEK) ja Land O'Lakes, Inc. 2,2 miljardit USD (37 miljardit EEK) (vt Cobia, 1989 lk 36).

5.2. Ühistegevus globaliseerub

Et ühistud suudaksid olla maailmakonkurentsivõimelised ja jätkusuutlikud, on nad viimastel aastatel hakanud ühinema. Rahvusvaheline Ühistegevusliit (ICA) näeb ühistegevuse arengut samuti nende edasises koostöös ja globaliseerumises.

Rahvusvahelise ühistulise kontserni Arla-Food näitajad

(ühinemise hetkel, 17.aprillil 2000, vt Leetsar, vihik V, lk 52)

Tabel 5

Näitaja	Arla (Rootsi)	MD Foods (Taani)	Koond- andmed
1. Käive (miljard USD)	1,607	3,603	5,210
2. Piimatoodang (milj.tonni)	2,144	4,098	6,242
3. Piimatootjaid-liikmeid (in)	8 432	9 540	17 972
4. Palgalisi töötajaid (in)	5 612	13 702	19 314
5. Hõive maa piimandusturust (%)	65	98	-
6. Müügiesindusi kokku			22 riigis
7. Piimatööstusi			11 riigis

Märkus: Tabelis 4 ja tabelis 5 esitatud andmete vahel on minimaalsed erinevused, mis nähtavasti on põhjustatud algandmete kogumise erinevast ajast – aastane vahe.

Euroopas viimasel ajal toimunud ühistegevusalastel konverentsidel ja seminaridel on seatud teiste riikide ühistegelastele eeskujuks Taani ja Rootsi piimandusühistute ühinemine rahvusvaheliseks ühistuliseks kontserniks Arla-Food (tabelis 4 tärniga märgitud ühistud). Tabelis 5 on esitatud koondandmed Arla-Foodi kohta.

Huvipakkuv on asjaolu, et kahe riigi piimandusühistute ühinemisega tekkis enneolematu olukord Taani piimatootjatele – ühinemise hetkest alates ei saa nad enam rääkida Taani rahvuslikust piimandusest. Selle asemel on tegemist rahvusvahelise kontserniga, mille omanikeks-liikmeteks nad on koos Rootsi talunike-piimatootjatega.

Teiseks näeme tabelist 5, et uus kontsern tegutseb müügiesinduste kaudu 22 riigis. See näitab, et tegemist on suure rahvusvaheliselt tegutseva organisatsiooniga, mis on ületanud rahvusriikide piirid ning tegutseb sisuliselt globaliseerunud suurkanterinina. Lisaks müügiesindustele on tal veel 11 riigis piimatööstused. Nende kaudu kogutakse kokku nende riikide piimatootjate toorpiim, töödeldakse see kaubaks ning müüakse turgudel maha. Saadud kasumid aga rändavad ühistulise kontserni kaudu Taani ja Rootsi talunikele-piimatootjatele. Selline olukord on põhjustanud Euroopa Liidus juba elava diskussiooni. Nimelt ei soovi mitmete riikide piimatootjad (näiteks Belgia), et nende farmerite tooraine ostetakse kokku teiste riikide farmeritele kuuluvate ühistute poolt ning kauba müügist saadud kasumitest nemad osa ei saa.

Kahtlematult on oht, et Arla-Foodsi – sugused piimanduskontsernid ilmuvad ka Eesti turule ning rajavad siin oma tööstused. See ei ole Eesti põllumajanduspraktikas mingi erandlik nähtus. Eesti turul tegutsevad juba mitmed Euroopa Liidu liikmesriikide ühistulised kontsernid. Näiteks Laeva meierei Tartumaal kuulub Soome kontsernile Valio. Rakvere Lihatööstus ja Tallegg on Lõuna-Soome lihaühistu ja Rootsi Põllumajan-

dustootjate Liidu ühisomandis. Elva Jõusöödatehase ostis samuti Rootsi teraviljakasvatavate ühistu. Näiteid võib tuua veelgi.

5.3. Uusühistegevuse kiire tõus

Kuigi traditsioonilistes ühistegevuse valdkondades toimub Euroopa Liidu sees tugev kontsentreerumine on samal ajal täheldatav ka massiline väikeühistute teke maapiirkondades. Ainuüksi Soomes on viimase kümne aasta jooksul asutatud 1300 uut väikest ühistut, mida on hakatud nimetama ka uusühistuteks. Huvipakkuv on, et neid on asutatud peaaegu kõikvõimalikel inimeste tegevusaladel. Näiteks asutasid Soome professionaalsed ooperi- ja teatriartistid tööühistu KAPSÄKKI, millel on seitse lauljat ja muusikust liiget. Koos antakse ja korraldatakse kontserte ja näidendeid, rahvale antakse muusikaalast haridust ja õpet, viljeldakse klassikalist muusikat jne. Teenitud tulud jaotatakse omavahel vastavalt iga liikme konkreetsele panusele.

Oluline osa on väikestel, mõneliikmelistel **tööühistel**, mille kaudu kitsama eriala spetsialistid ja professionaalid on leidnud omale tasuva tegevuse ja majanduslikud võimalused äraelamiseks.

Tööühistud on Euroopa Liidus osa riiklikust tööjõupoliitikast. Nende vahendusel luuakse küllaltki arvestataval hulgal uusi töökohti. Tööühistud aitavad inimestel ühistöö kaudu endaga iseseisvalt toime tulla. Sellest tulenevalt kaetakse riigi poolt mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis tööühistute asutamise ja inimeste ühistegevusalase koolitusega seotud kulutused. Reeglina on uusühistute asutamisel eestvedajateks kohalikud omavalitsused.

Uusühistuid oli Soomes 2000.a järgmistes valdkondades (vt Pellervon päivä 2001 materjalid) :

- töö-, teenindus- ja spetsialistide ühistud (kokku 495 ühistut),

- turustusühistud (227),
- varustusühistud (73),
- kultuuri-, kulutus-, side- ja kommunikatsiooniühistud (90),
- sotsiaalabi-, tervise- ja heaoluühistud (61),
- matka- ja turismiühistud (45),
- ehitusühistud (43),
- energiaühistud(32).

Soomes toonitatakse, et: *“Tulemusteni ja koostööni ei vii mitte omavaheline verine konkurents, kus ühe võit on teise surm, vaid ennekõike ühistöö ja sõudmine ühes paadis annab meile lisatulu.”* (Helsingi Ülikooli uurija Anu Kantola, Pellervon Päivä, 2001 materjalid.) Mitmed Soome ühistegevuse uurijad (Köppa, Seppelin, Laurinkari) on märkinud, et uusühistegevuse teke Euroopa liidu maades on kohalikule elanikkonnale täiendav võimalus saada oma elukohas äraelamist võimaldavat tegevust ja tööd. Samuti olevat see vastukaaluks järjest globaliseeruvale rahvusvahelisele majandusele.

Samas toonitatakse, et uusühistegevuse massiliseks vallandumiseks ja ühistute asutamiseks on vaja läbi viia massiliselt õppusi valdades ning külades. Inimesi on vaja enam motiveerida koostööle. Soomes, Rootsis ja teistes riikides on selleks välja töötatud mitmed riiklikud programmid, millede abil tõstetakse inimeste ühistegevusalast teadlikkust ning aidatakse neil asutada ühistuid ning nende kaudu toime tulla.

Täheldatakse, et uusühistutel on ka tugev inimesi liitev ning rahvuslikke aateid ja moraalseid väärtusi kandev funktsioon.

5.4. Uued arengud Euroopas, mis mõjutavad ühistegevuse arengut

Rahvusvahelisel ühistegevusalasel konverentsil (Brüssel, september 2001) toodi välja mitmed uued arengud ja trendid,

mis mõjutavad ühistegevuse arengut lähiaastatel ning milliseid tuleb Euroopa Liidu liikmesriikide ja kandidaatriikide ühistutel oma tegevuses kindlasti arvestada.

Olulisemad neist olid:

- Majanduse rahvusvahelistumine – globaliseerumine (sh peab globaliseeruma ka ühistegevus).
- Kõikide sektorite professionaliseerumine ja vastavalt ka nende sisemine rekonstrueerimine.
- Majandustegevuse kontsentratsioon ja nende paljutasandilisus ning mitmekesisus (polüfunktsionaalsete ühistute teke).
- Turgude liberaliseerumine.
- Uute Euroopa Liidu liikmete lisandumine.
- Üleminek ühtsele Euroopa rahasüsteemile (EURO tulek).
- Suureneb kiiresti vajadus uue tehnoloogilise info järele.
- Toidu ohutus ja selle juhtimine.

Samas märgiti, et endiselt on väga aktuaalne inimeste ühistegevusalane nõustamine, informeerimine ja koolitamine. See on pidev protsess, mille eest peavad hea seisma eeskätt ühistulised organisatsioonid ise. Euroopa Liidu kesksed ühistegevusorganisatsioonid (COGECA ja ICA Euroopa Assamblee) on teadlikud endistes postsotsialistlikes Euroopa Liidu kandidaatriikides toimuvast ning on probleemidena ära märkinud nende riikide rahva umbusku ja ebakindlust ühistute asutamisel ja arendamisel.

6 RAHVUSVAHELINE ÜHISTEGEVUSE ALLIANSS (ICA)

On tähelepanuväärne, et Euroopa Liidu südames, Genfis asub maailma tähtsaima ühistegevusorganisatsiooni – Rahvusvahelise Ühistegevuse Alliansi (*ICA – International Co-operative Alliance*) peakorter. Siinkohal on sobilik anda lugejale mõningast teavet selle suurorganisatsiooni ülesannetest ja tegevusest, sest tahes tahtmata tuleb Eestil Euroopa Liiduga liitumise järel selle maailmaorganisatsiooniga arvestada.

6.1. ICA lühike ajalugu ja struktuur

Rahvusvaheline Ühistegevuse Allianss on sõltumatu valitsusteväline assotsiatsioon, mis ühendab, esindab ja osutab teenuseid ühistutele kogu maailmas.

ICA asutati 1895.aastal Londonis. Ühinemise mõte oli juba varem tekkinud Prantsusmaa ja Itaalia ühistegelastel, kuid asutamise eestvedajaks said siiski inglased Neale ja Holyoake (Luht, 1992). Juba algsest seati ICA eesmärkideks ühistegevuse põhimõtete arendamine ja levitamine kõikides maailma maa-des, andmete kogumine ja ühtlustamine ning ühistegevusse puutuvate probleemide uurimine, kaubandusliku suhtlemise loomine ja arendamine ühistuliste organisatsioonide vahel kogu maailmas.

ICA kõrgeimaks organiks on iga nelja aasta tagant toimuv kongress, mis valib juhatuse, nõukogu ja peasekretäri. ICA liikmeteks on ühistulised organisatsioonid üle maailma.

Juhtimise ja tegevuse koordineerimise kergendamiseks on loodud neli regionaalset assambleed (Aasia ja Okeania, Euroopa, Aafrika, Ameerika) ja spetsialiseeritud ühistute sektor. Igal assambleel on regionaalne kontor.

ICA Euroopa assambleesse kuulub 88 rahvuslikku ühistulist keskorganisatsiooni 35 riigist ühtekokku 138 miljoni üksikliikmega. Eestist on ICA täievoliliseks liikmeks Eesti Tarbijate-ühistute Keskühistu (ETK). ICA Euroopa assambleesse kuuluvad järgmised valdkonnad:

- Põllumajandus 20% ühistutest
- Tööstus 12% “
- Finantsühistud 20% “
- Tarbijate ühistud 31% “
- Elamumajandus 11% “
- Teenindus 6% “

Assambleesid teenindavad neli regionaalset kontorit. Üks neljast, ICA Euroopa Assamblee kontor asub Šveitsis Genfis (www.coop.org/europe).

ICA Euroopa president Lars Hillbom on korduvalt käinud ka Eestis ning osa võtnud ning esinenud Eesti Ühistegelise Liidu poolt korraldatud ühistegevuse kongressil (1997) ning mitmel Eestis korraldatud rahvusvahelise osalusega ühistegevuse konverentsil. Külaskäikude ajal on ta kohtunud Eesti peaministritega (M. Siimann, M. Laar) ning ministritega.

6.2. ICA eesmärgid

Rahvusvahelise Ühistegevuse Alliansi **missiooniks** on:

- Edendada maailma ühistulisi organisatsioone, mis on loodud oma-abi ja demokraatia alusel.
- Edendada ja kaitsta ühistegevuse väärtusi ja põhimõtteid.

- Aidata arendada liikmesorganisatsioonide vahelisi suhteid ja majanduslikku koostööd.
- Edendada püsivalt inimarengut ja aidata majandusliku ja sotsiaalse arengu kaudu kaasa rahvusvahelisele rahu-protsessile ja turvalisusele.
- Edendada meeste ja naiste vahelist võrdõiguslikkust ühistegevusliikumise kõikidel tasemetel ja valdkondades.

Sageli märgitakse veel, et ühistegevuse kaudu on võimalik aidata vaeseid ning vähendada lõhet rikaste ja vaeste vahel. Kuna ühistegevust on peetud ka demokraatia kooliks, siis arvatakse, et ühistegevuse kaudu on võimalik kindlustada ka ülemaailmset rahu ning vältida sõdu.

Rahvusvahelise Ühistegevuse Alliansi tegevuse **neli peasuunda**:

- Ühistegevuse identiteedi ja imago parandamine.
- Ühistegevuse edendamine ning esindamine rahvusvahelisel tasandil (ÜRO ja teised maailmaorganisatsioonid).
- Ühistute arengu toetamine globaalsel, rahvuslikul ja kohalikul tasandil.
- Võrgustumine – ICA liikmeskonda kuuluvate ühistute üheks pereks liitmine.

ICA tegevuse ülesandeks peab ICA peadirektor Karl-Johan Fogelström vaesemate elanike toetamist: “Meie ajastu kõige kiirem moraalne, poliitiline ja majanduslik küsimus on maailma vaesumine.” (Vt Fogelstrom, 2001.)

KOKKUVÕTE

Eelnevat kokku võttes on kasulik meeles pidada järgmist:

1. Ühistegevus on maailmas ja Euroopas läbi uuritud ja praktikas katsetatud toode, mille kvaliteedis ei maksa kahelda.
2. Ühistegevuses on liikme jaoks kõige olulisem võimalus ühistegevuses osaleda ja selle kaudu kasu saada. Ühistute vahendusel jääb selle liikmetele rohkem raha ja nad saavad omahinna tasemel odavamaid teenuseid. Ühistute tasakaalukas areng toob kõikidele edu. Omandisuhe on ühistutes teisejärguline ja seda ei tule liialt tähtsustada.
3. Kuigi kümmekond aastat tagasi tundus, et ühistegevus hääbub ning et ta jääb kapitaliühingutega konkureerides alla, on viimased arengud Euroopas näidanud, et ühistutel on jälle põhjust uskuda oma renessansi ja edu.
4. Ühistute turuosa suurenemine Euroopa Liidus on jätkuv protsess, mille poole peaks pürgima ja eeskujul võtma ka Eesti ühistulised organisatsioonid.
5. Ühistute areng ja kontsentreerumine Euroopas loob eeldused rahvusvaheliseks koostööks. Eesti ühistud peavad Euroopa Liiduga ühinemisel astuma tihedatesse sideme-tesse sealsete ühistuliste ühendustega ning alustama selleks vajalikke läbirääkimisi juba enne ühinemist.

Kui Eestis oleks ühistegevus arenenud samas ulatuses ja mahus ning etendanud turul umbkaudu samaväärset osa nagu see on keskmiselt Euroopa Liidu liikmesriikides või Ameerika Ühendriikides, oleks meie majandus (eriti maamajandus) tervikuna tüki maad paremal järjel kui ta 2001.a oli. Eestis on vaja kiiresti arendada ühistegevust eeskätt tabelis 3 esitatud valdkondades. Euroopa Liidu liikmesriikide eeskujul tuleb kiiresti välja arendada tugevad ühistud ja keskühistud, mis oleksid suutelised tihedaks koostööks Euroopa Liidu liikmesriikide rahvuslike ja ka rahvusvaheliste ühistuliste kontsernidega. See tagaks suure osa praegu väljaviidavate kasumite jäämise Eestisse, mille võrra suureneks

meie kõigi heaolu ning valitsustel oleks vähem muresid ka ter-
vishoiu, hariduse, kultuuri ning pensionisüsteemi rahastamisega.

Kasutatud ja soovitatav kirjandus

Agricultural Co-operation in the Candidate Countries - Issues and Trends. General Committee for Agricultural Co-operation in the European Union. Bruxelles, july, 2001.

Agricultural co-operation in the European Union. Issues and Trends. General Committee for Agricultural Cooperation in the European Union. Bruxelles, december 2000, 78 p.

Agriculture and Agrcultural Co-operatives in the Czech Republic – Association of Agricultural Co-operatives and Companies of the Czech Republic, Praha, 2001, 22 p.

Aschhoff, Gunther and Henningsen, Eckart – The German Cooperative System. Its History, Structure and Strength. Publications of DG BANK Deutsche Genossenschaftsbank, Volume 15. Fritz Knapp Verlag, Frankfurt am Main, 1996, 228p.

Cobia, David – Cooperatives in Agriculture, by Prentice-Hall, Inc. A Simon & Schuster Company, Englewood Cliffs, New Jersey 07632, 1989. 447p.

Co-operative movements in the European Union. Higher Council for Co-operation, 2000, 141 p.

Co-operatives – joint enterprises of farmers as an opportunity for the future. Commite General de la Cooperation Agricole de l'UE. Bruxelles, 2000.

Creating a favourable climate and conditions for cooperative development in Central and Eastern Europe. International Labour Office, Geneva 1996, 133 p.

Fogelström Karl-Johan – Kansainvälinen Osuustoiminta liitto ICA, ettekanne Pellervo Päivä 2001, Marina Congress Center, Helsinki, käsikirjalised materjalid Pellervo arhiivis.

Leetsar, Jaan – Ühistegevuse areng ja perioodid Eestis. II vihik. Tallinn, 1999, 102 lk.

Leetsar, Jaan – Ühistegevuse alused ja põhimõtted XXI sajandiks. III vihik, Tallinn, 2001, 78 lk.

Leetsar, Jaan – Ühistute asutamine. IV vihik. Tallinn, 2001, 76 lk.

Luht, Elmar – 90 aastat Eesti ühiskaubandust ja 75 aastat tema keskühistut. I osa. Tallinn, 1992, 204 lk.

Lühike Ameerika ajalugu – väljaandja: United States Information Service. Embassy of the United States of America. 406 p. (eesti keeles).

Pellervon Päivä 2001, Marina Congress Center, Helsinki, käsikirjaline materjal Pellervo arhiivis.

Report of the COPAC Open Forum. Successful Cooperative Development Models in East & Central Europe. 26-27 October 1999, Berlin, 83 p.

Schilthuis, Gijs; Bekkum, Onno-Frank - Agricultural Coope-ratives in Central Europe. Trends and issues in Preparation for EU Accession. The Netherlands Institute for Cooperative Entrepreneurship, Van Gorcum, Assen, 2000, 90 p.

Silberg, Uno – Agraarpoliitika. Tartu Ülikooli Majandusteaduskond, Tartu Ülikooli kirjastus, Tartu 2001, 386 lk.

Tyrell, John – Trends & Traits in Agriculture in Ireland. Ettekande käsikiri, 12th july, 2001.

Kõik kirjastamisõigused kuuluvad Eesti Ühistegelisele Liidule ja autorile. Nende kirjaliku nõusolekuta ei ole lubatud käesoleva väljaande mitte ühtki osa, joonist ega tabelit mehaaniliste või elektrooniliste vahenditega reprodutseerida ega mingil muul moel paljundada, kaasa arvatud foto-paljundus, informatsiooni talletamine ja kontaktkopeerimine.

Trükis on ilmunud Euroopa Liidu Infosekretariaadi toetusel.

Välja andnud: Eesti Ühistegeline Liit
Illustratsioonid: Hugo Hiibus
Keeleline korrektuur: Merike Kass
Kujundus ja layout: Elvi Kiin

OÜ Infotrükk
Tehnika 24
10149, Tallinn

ISBN 9985-78-353-0

Käesolev vihik "Ühistegevus ja Euroopa Liit" on üldpopulaarne väljaanne, mis on mõeldud kasutamiseks kõikidele inimestele, keda huvitab ühistegevuse areng ja roll Euroopa Liidu liikmesriikides. Vihikut on otstarbekas kasutada ka üldhariduskoolides, gümnaasiumides, kutseharidussüsteemis, täiskasvanute täienduskoolitusel ning kõrgemates koolides, aga ka ülikoolides kodanikuõpetusega seotud ainete õppimisel ja õpetamisel. Neile, keda huvitavad ühistegevuse probleemid süviti ja kes soovivad omandada rohkem teadmisi, soovitame tutvuda vihiku lõpus soovitatud kirjandusega ja muude ühistegevust puudutavate raamatute ja kirjutistega.

Käesoleva vihiku "Ühistegevus ja Euroopa Liit" on koostanud Eesti Põllumajandusülikooli professor, majandusteaduse doktor Jaan Leetsar. Vihiku teksti on retsenseerinud Eesti Ühistegelise Liidu juhatuse liige Helju Koolmeister. Heaks kiidetud Eesti Ühistegelise Liidu juhatuse poolt.

